

Brtníky

Obec Brtníky (Zeidler) byla založena někdy před rokem 1361. Leží v jižní části někdejšího okresu Šluknov, v protáhlém a úzkém údolí Brtnického potoka (Zeidlerbach). Sestává z katastrálních území Brtníky a Kopec (Hemmehübel) o celkové výměře 1392,83 ha. Pomístní jména a názvy dokládají německý původ obce. Brtníky leží na jižním okraji Lužického žulového masivu a jejich zvláštností byla tzv. červená brtnická žula, vyznačující se porfyrickou strukturou, kdy v jemnozrnném živcovém základu masově červené barvy jsou rozptýleny hrubší šedé křemenné krystalky velikosti hrachového zrna a drobné částičky slídy. Jižní část území obce spočívá na pískovcovém podloží vyznačujícím se členitým terénem plným rozmanitých vyvýšenin, údolí a úzkých roklí.

Východně od Brtníků leží rozvodí mezi Labem a Odrou, tedy mezi Severním a Baltickým mořem. Významným vodním tokem oblasti je Křinice (Kirnitzsch, Kirnischbach), tekoucí západním směrem členitým lesnatým údolím s úzkými kaňony a vlévající se po 36 kilometrech své pouti v Bad Schandau do Labe. Celé okolí je kopcovité a romantické a mnoha krásnými rozhledy.

Písemná podoba německého pojmenování Brtníků doznala v průběhu staletí několika změn – Zeitler, Zeidler, Zeydler, Czydeler či Zeideler. Výraz Zeidler znamenal ve staré němčině včelař. V roce 1560 byla na území Brtníků založena osada Panský (Herrnwalde) a v 17. století osada Zahrady (Gärten). V Brtníkách se stýkají okresní silnice Krásná Lípa – Lipová a Rumburk – Mikulášovice. V roce 1900 byla dokončena výstavba okresní silnice z Brtníků do Kunratic a Šluknova. O dva roky později byl zahájen pravidelný provoz na Severočeské průmyslové dráze (Nordböhmisches Industriebahn) z Rumburku přes Brtníky do Mikulášovic. Dráha byla roku 1904 prodloužena do Dolní Poustevny (Niedereinsiedel) a roku 1905 do Sebnitz.

Při sčítání lidu v roce 1939 bylo v Brtníkách a v Kopci napočítáno celkem 1358 obyvatel, z toho 20 statkářů a 17 maloročníků (v roce 1910 zde bylo napočítáno 1694 obyvatel) a stálo zde 258 domů. Pohostinské a ubytovací služby zajišťoval jeden hotel, osm hostinců a tři sezónní výletní restaurace na okolních vršcích Hrazený (Pirschkenberg), Plešný (Plissenberg) a na úpatí Vlčí hory (Wolfsberg).

V Brtníkách byly široce zastoupeny živnosti a řemesla, především tkalcovství, niťářství a domácí výroba punčoch a pleteného zboží. Průmyslová výroba plátna, rozvinutá v nedalekém Rumburku a v Jiřikově, zde byla zastoupena jen několika domácími malovýrobci. Dřevovýroba a zpracování dřeva, velice rozvinuté v 19. století, v průběhu 20. století prakticky zanikly. Práci a obživu zdejšími obyvatelům zajišťovaly dvě továrny na stávkové zboží, a to Johann Klinger a Anton Klinger and Company. Vznikly v roce 1904 rozdělením firmy Bratří Klingerové (Gebrüder Klinger). Firma Anton Klinger and Company se v roce 1930 přestěhovala do Mikulášovic a výrobu v Brtníkách zastavila, a firma Johann Klinger nepřečkala období světové hospodářské krize, takže na ni byl v roce 1932 vyhlášen konkurs. Nicméně výroba v omezeném rozsahu zůstala zachována až do roku 1945, a po vyhnání připadlo několikamilionové jmění firmy bez náhrady československému státu. Otec Johanna a Antona Klingerových, Johann Bartolomäus Klinger, se

narodil 25.8.1779 v čp. 44 v Kopci, zemřel 19.3.1855 v čp. 58 v Brtníkách.

Firma Anton Klinger nechala v Brtníkách postavit několik domů - v roce 1908 to byl výstavný hotel „U Císaře rakouského“. Jako první zahájila v roce 1932 výrobu dnes již po celém světě známé a samozřejmě součásti oblečení – punčochových kalhot. Za jejich vynálezce byl označen Josef Müller. Narodil se 5.1.1888 ve Starých Křečanech. Po absolvování odborné textilní školy v Krásné Lípě nastoupil roku 1905 do práce u firmy Klinger v Brtníkách, kde se později stal prokuristou a provozním vedoucím. Od roku 1936 působil ve stejném oboru na Novojičínku, a po vyhnání založil v roce 1946 ve svém novém domově v Zaulsdorfu v Sasku pletařskou firmu, která mu však byla v roce 1949 zestátněna. Po svém odchodu do tehdejšího Západního Německa řídil až do svého odchodu na odpočinek pletařskou firmu Josef Kudlich v Kempton-Kotternu. Zemřel tamtéž 19.2.1969. Postup výroby punčochových kalhot dle Müllerovy technologie byl zaevidován u Německého patentového úřadu v Mnichově.

Výrobce pleteného a stávkového zboží byla v Brtníkách též malá továrna Johanna Riedela. V menším množství se v obci též vyráběly umělé květiny a dřevo zpracovávaly dvě pily.

V I. světové válce položilo své životy 31,7 % do války povolovaných brtnických občanů, což činí 4,7 % jejich celkového počtu. Počet padlých v II. světové válce byl ještě vyšší – do konce války jich bylo hlášeno 115. Po 24. červnu 1945 zůstala vzkvétající a životem pulzující obec Brtníky po vyhnání německého obyvatelstva takřka liduprázdná.

Území Brtníků je lesnaté – z 1393 ha celkové plochy obce pokrývají lesy 856 ha, což je 61,7 %, zatímco v celém okrese Šluknov pokrývají lesy 38,6 % celkové plochy. Většina lesů je součástí dvou vrchnostenských revírů Kopec a Šternberk (Sternberg). Jsou využívány k hospodářským a loveckým účelům. Množství malých rybníků sloužilo k chovu ryb a k rybolovu. Zemědělství se zabývá především pěstováním obilí, píce a okopanin a chovem hovězího dobytka a prasat. Ozdobou obce a celé oblasti byly pečlivě udržované zahrádky se záhony zeleniny, květinami, ozdobnými keři a sady s ovocnými stromy. Kvůli drsnějšímu podnebí zde byla sklizeň úrody vždy poněkud opožděná.

Brtníky se roku 1712 staly samostatnou farností a od roku 1716 měly barokní kostel sv. Martina – pýchu obce a jejích obyvatel. Kostel bohužel po roce 1945 zchátral a 19. února 1975 byl odstřelen. Zbylé vnitřní vybavení - sochy, oltáře, kazatelna a lavice – bylo odvezeno do slovenské obce Košík, kde našlo nové využití v tamním kostele, který byl po požáru znovu vybudován. Kdysi bohatý duchovní život obce připomíná množství kapliček, soch, památných sloupů a křížů. Vrchol Křížové hory, který zdobila kaple sv. Trojice a Boží hrob, býval místem nesčetných bohoslužeb a zastávkou nebo cílem mnoha procesí. Dnes jsou kapličky včetně Křížové cesty opraveny. I když Brtníky byly díky své poloze poněkud odříznuty od okolního světa, nijak to nevadilo životu zdejších obyvatel. Působilo zde množství rozmanitých spolků, uctívaly se lidové zvyky a náboženské tradice, zpívalo se a hrálo divadlo (známé bylo lesní divadlo a výletní restaurace na Plešném).

Brtníky se staly oblíbeným výletním místem a vyhledávaným letoviskem, odkud jeho návštěvníci mohli podnikat nesčetné množství výletů a vycházek po krásném okolí. Oblíbený byl především lovecký zámeček Šternberk. Díky cizineckému ruchu se obec snáze vyrovnala se ztrátou mnoha pracovních míst

poté, co po roce 1930 zanikla výroba v obou zdejších továrnách.

V roce 1941 byly Brtníky přičleněny k okresu Rumburk. Tím se počet obyvatel tohoto okresu zvýšil na 38 780. Z nich pouhých 2811 pracovalo v zemědělství a lesnictví, 22 597 pracovalo v průmyslu, 5297 v obchodu a dopravě, 2379 ve veřejných a soukromých službách a 5696 v samostatných povoláních a živnostech.

Počet obyvatel Brtníků a Kopce při sčítání v jednotlivých letech dle různých zdrojů informací

1843: 2054

1880: 2002 (Special Orts-Repertorium von Böhmen, 1885)

1890: 1868 (Heimatskunde des politischen Bezirkes Schluckenau – Fiedler, 1898)

1900: 1712 (Orts-Repertorium für das Königreich Böhmen, 1907)

1910: 1694 (Orts-Repertorium für das Königreich Böhmen, 1913)

1930: 1513 (Statistisches Gemeindelexikon des Landes Böhmen, 1935)

1939: 1358 (Die Gemeinden des Reichsgaues Sudetenland, 1941)

Pramen: „Der Heimatkreis Schluckenau im nordböhmischen Niederland“, str. 138 – 140, 172

Vydal: Heimatkreis Schluckenau, Vorsitzender Erich Strohbach, Frankfurt am Main
Autoři: Dr. Wilhelm Pfeifer, Ing. Erhard Marschner

Překlad, úprava, zpracování: František Sajdl (2005)